

FINNIS

Lukasgillets Medlemstidning

Nummer 19 | December 2020

Priserna på guld går upp, och många investerar i guld-tackor. I den meningen kan man säga att vi lever i en guldålder. Men det är inte vad som avses när man talar om guldåldern i konst och litteratur.

Lukasgillet skall ju hålla ”konstens fana högt öfver slätten”. Men vilken konst? Och vilken slätt? När och var infaller konstens guldålder? I det förflutna, i framtiden – eller rentav just nu? ”Finis” betyder ju bland annat både ”mål” och ”gräns”. Vem sätter målet och gränserna för guldåldern?

Guldåldern är inte bara namnet på en fransk film från 1930 eller titeln på en målning av Lucas Cranach den äldre. Talet om guldåldern har en lång historia. En viktig idé om en guldålder går tillbaka till antiken.

Guldåldern i begynnelsen? Uttrycket ”guldåldern” refererade i antikens legender till mänsklighetens början, vilket ansågs vara ett idealt tillstånd. Mänskligheten var då ren och obesudlad. Detta var en period som kännetecknas av fred, harmoni, stabilitet och då människor gör vad som är rätt utan att tvingas till det av lagar. Ovidius beskriver detta tillstånd i första boken av sina Metarmofoser i något fri översättning så här: Guldåldern kom först, då var och en, utan tvång, frivilligt gjorde det som var rätt.

Guldåldern som kulmination? En helt annan betydelse har uttrycket ”guldålder” fått när man låter det beteckna en period då någonting kulminerar eller är som bäst. När man talar om den holländska guldåldern avses den epok under 1600-talet då Holland var en ledande handelsnation. Då verkade konstnärer som Rembrandt, Vermeer van Delft, Frans Hals, Jan Steen och en lång rad andra. Lukasgillen i Europa, och inte bara det i Delft, där Vermeer var ålderman, hade dessutom då sin storhetstid. När man på motsvarande sätt talar om den danska guldåldern i måleriet åsyftas en period under början av 1800-talet med namn som Christoffer Wilhelm Eckersberg, Christen Köpke och Wilhelm Marstrand.

Guldåldern i framtiden? Ytterligare ett perspektiv på guldåldern finns i film och i skönlitteraturen. Där ligger då den eftersträfvade idealtillvaron inte bakom oss utan framför oss. Vi måste bryta upp från våra nuvarande eländiga liv och söka hitta fram till en ny skön värld, ibland välsignad av en religion – alltså inte den värld som Aldous Huxley beskrev i Brave New World.

John Bunyans allegoriska bok Kristens resa (”The pilgrim’s progress”), först publicerad 1678, kan vara ett exempel

på detta. Denna bok påstås ibland vara ett av världens mest sålda litterära verk. Den skildrar i allegorisk form en persons liv och utveckling. Kristen bor i staden Undergång med sin fru och sina fyra barn. Han förstår efter att ha träffat Evangelist, för att göra en lång historia kort, att han måste fly bort från allt om han vill överleva. Han måste börja söka efter den himmelska staden.

Guldåldern: just nu? Men det finns ytterligare ett perspektiv, som även det går tillbaka till antiken och som åter speglas i titeln på en populär TV-serie för något år sedan: ”Vår bästa tid är nu”. Men redan i antiken betonades vikten av att fånga ögonblicket, att leva i nuet: ”Carpe diem, fånga dagen”.

Guldåldern – slutsatser? Kanske finns mer än en guldålder, kanske finns det många? Vi måste söka egna svar på de grundläggande existentiella frågorna och anstränga oss för att förverkliga det vi kommit fram till, vara beredda att acceptera konsekvenserna av våra val – och om vi inte är det, ompröva dessa val.

Nuet, framtiden och det förflutna? Naturligtvis bör man kunna kombinera nyfikenhet på framtiden med respekt för traditionen, även om detta kan vara en svår balansgång. Allt var inte bättre för, inte heller sämre. Men vem har sagt att viktiga val är enkla. Vi måste erövra våra ställningstaganden själva, göra dem till våra och försvara dem.

Den viktigaste slutsatsen av denna betraktelse är inte att ”guldåldern” används i många betydelser. Viktigare är att inse att talet om en guldålder, oavsett om man föreställer sig att guldåldern ligger bakom oss, framför oss, eller inträffar just nu, ofta har en ideologisk funktion – det vill påverka våra val och värderingar.

Det finns alltså många idéer om vad talet om en guldålder innebär, både i litteratur och bildkonst, från antiken till våra dagar. Pandemin innebär hur som helst ingen guldålder för sällskap och föreningar – snarare inställda eller uppskjutna möten. Så utmaningen blir att med gemensamma krafter övervinna effekterna av begränsningar i verksamheten för att minska risken för smittspridning. Då kan man antingen försöka ta sig tillbaka till en tidigare guldålder – eller arbeta för att åstadkomma en ny! Det gäller också Lukasgillet.

För egen del är jag mest benägen att titta framåt. ■

▼ GÖRAN HERMERÉN

UR FINIS INNEHÅLL:

- ▶ Du som vill ha lite julstämning, läs **Ernst Norlinds** tillbakablick på Julgillet år 1900 på sidan 6.
- ▶ Du som vill göra ett covid-19-säkert hembesök, följ med **Johan Stenström** och **Per Lindström** hem till **Henry Svensson** i Åkarp på sidan 9.
- ▶ Du som vill lära känna en av vårt gilles välgörare, läs **Göran Hermeréns** porträtt av **Birgit Rausing** på sidan 4.
- ▶ Du som inte vet vilken färg »Fru Melankoli« har på sina kläder hittar svaret på sidan 5 där **Bo Bergman** skriver om »En färg«.
- ▶ Och du som vill veta vilka julklassiker som **Johan Kjellberg** och **Olle Hydbom** helst lyssnar till – se minienkäten på detta nummers sista sida och sidan 11.

LUKASMÅLARNAS HAR TROGET kommenterat det gångna året i 120 år. När Julgillet ställdes in blev Lukasmålarna ”permitterade” och Lukasbröderna såg ut att bli utan deras redovisning av vad som hänt i gillet och världen. *Finis* redaktör fick fatt i en av de nu 11 sysslösa Lukasmålarna och han levererade sin kommentar – en ”tröstplansch” anno 2020. **Ronny Hård** tolkar här sitt verk:

Den talar sitt tydliga språk. Lukasmålarna är på provtagning och renar sig intravenöst med diverse drycker. Pyramiden på huset är frimurarnas tecken som finns på dollarsedeln, därför söker Donald Trump politisk asyl i Lukasgillet eftersom han vill bli avporträtterad av Lukasmålarna. Han tänker också köpa både Grand Hotel, Addo och som på bilden Lukasmålarnas pyramidbar och döpa om allt till ”Trumpen”. På parkeringsplatsen är det full aktivitet med Corona-bekämpning! Lukas har en tjurfäktning med stamfadern till Coronan.

Juli-gille istället för Julgille!

Som Gillets Ritmästare brukar jag ha bråda dagar i november och december. Planscherna till Julgillet på Grand Hotel ska målas! Det kräver noggranna förberedelser, där idéer ska diskuteras, skisser ska ritas, den stora målarateljén ska bokas, mat ska köpas, med mera. Nu är jag arbetslös och måste tillbringa min tid utan sällskap av glada målarbröder. Det känns väldigt trist, men som Ritmästare i Lukasgillet kan jag inte sitta med armarna i kors. Vi måste lösa det på något sätt...

Då ringer telefonen och det är broder Gunnar Jansson i Simrishamn som har en idé. Som ansvarig för utställningsverksamheten på Gösta Werner Muséet i staden önskar han att Lukasmålarna ska visa sina egna målningar/konstverk på muséet sommaren 2022.

Telefonlinjen var lite svajig, och jag uppfattade att tidpunkten var sommaren 2021. Vad trevligt, sa jag, men efter en stund slog det mig. Kan vi inte visa våra planscher på muséet istället. Ett sommargille? Ett ”Juli-gille”!

Jag åkte till Simrishamn för ett möte med min namne. Jodå, vi kom överens. Ett Juli-gille istället för ett Julgille. Så nu siktar vi på att pandemin är över till lördagen den 3 juli 2021 för då är det planschvisning på Gösta Werner i Simrishamn med mat och allt vad som där tillhör.

Lukasgillets styrelse planerar att ordna med bussar som kan ta med friska och förväntansfulla bröder, (kanske med respektive) till ett sommarfagert Österlen och ett Gille som vi sent ska glömma.

Vi håller tummarna!

▼ GUNNAR OTTOSSON

FINIS – organ för Lukasgillet i Lund ett sällskap med anor från 1898
 ▶ Hemsida: www.lukasgillet.se
 ▶ Gillets huvuduppgift: ”att hålla konstens fana högt öfver slätten”

▶ Ålderman: Göran Hermerén
 ▶ Vice ålderman: Johan Stenström
 ▶ Skattmästare och webbästare: Robert Hofbauer
 ▶ Sekreterare: Mats Rydstern

▶ Ritmästare: Gunnar Ottosson
 ▶ Kommunikationsmästare & redaktör för Finis: Per Lindström / bildochmedia@telia.com
 ▶ Arkivarie och bitr gillesmästare: Thomas Holm
 ▶ Gillesmästare: Ulf Kristoffersson

Birgit Rausing bidrar till Lukasgilletts jubileumsbok

Birgit Rausing har under senare tid uppmärksammats i media för sin enastående donation till medicinska fakulteten vid Lunds universitet. Men många känner kanske inte till att hon är uppvuxen i en konstnärsfamilj och har gjort en lång och betydande insats som både konstkritiker och konsthistoriker. Finis vill gärna påminna medlemmarna i Lukasgillet om detta då konstnärer, konsthistoriker och konstkritiker har haft en central roll i Lukasgilletts historia från dess start 1898.

Birgit Rausing har nyligen bidragit med en generös donation till Lukasgilletts nästa större bokprojekt, boken till 125-års jubileet. Hon vill gärna göra detta till minne av sin far, konstnären Henry Mayne och sin man Gad, som båda hade stort utbyte av samvaron i Lukasgillet. Lukasgilletts styrelse vill uttrycka sitt varma tack för den generösa donationen – och påminner medlemmarna i Gillet om att Birgit Rausing var avbildad på en Lukasplansch av Gerhard Karlmark som publicerades på sidan 8 i förra numret av *Finis!*

Birgit Rausing var verksam som konstkritiker i *Kvällsposten* från 1951 till 1958, då hon gick över till att skriva konstkritik i *Sydsvenskan* där hon medverkade till 1959. I sin bok "En kultursidas uppgång och fall" ägnar Henrik Sjögren åtta sidor åt hennes insatser som kritiker i *Kvällsposten*. Bland annat påminner han om att hon 1955 särskilt uppmärksammade den mycket betydande konstnären Tora Vega Holmström.

Birgit Rausing har också skrivit det grundläggande verket om denna konstnär "Tora Vega Holmström. En målarinnas väg" (1981) och den efterföljande lilla boken om henne och poeten Rainer Maria Rilke, en av de främsta lyrikerna på det tyska språket. Birgit Rausing förvärvade tidigt den målning av konstnären som väckt Rilkes särskilda intresse, Främlingar – en målning som Birgit Rausing senare donerade till Moderna Museet.

I sitt konsthistoriska författarskap har Birgit Rausing också lyft fram flera andra kvinnliga konstnärer som inte fått den uppmärksamhet i samtiden som de förtjänade. Hon har författat monografierna "Ester Almqvist och hennes krets" (1998), "Ellen Trotzig. Österlens första målarinna" (2003) och senast "Agda Holst. Livet, konsten" (2010). Agda Holst var en egensinnet och framstående konstnär, som efterlämnat en rad stilleben, stadsbilder, porträtt – bland annat av Hjalmar Gullberg och brodern Walfred – och självporträtt.

◆ I vimlet på den kungliga återinvigningen av Skissernas museum 2017 arkitekt Jonas Elding och konstvännen Birgit Rausing, här framför en muralmålningen gjord av den amerikanska konstnären "Swoon" (Caledonia Curry) som visar Maram Alawads flykt från Syrien till Malmö. Foto: PER LINDSTRÖM

»Birgit Rausing konsthistoriska författarskap visar många prov på en säker blick för konstnärlig kvalitet och på estetiskt känsliga analyser av viktiga verk, som samtidigt sätts in i ett biografiskt och historiskt sammanhang.«

Hon levde i Kristianstad men hade nära kontakt med konstnärer och konstströmningar i många europeiska länder. Hon var också länge enda kvinnan bland konstnärerna i konstföreningen AURA.

"GRÅ, DYRE VÄN, är all teori, men grönt är livets gyllne träd." Att all teori enligt Mefistofeles i Goethes Faust är grå instämmer kanske många i, särskilt när det gäller teori utan praktik och handling. Då kommer man lätt att tänka på några av de många betydelser som färgordet grå har i vardagspråket: 'trivial, trist, tråkig', eller som det heter i en ordbok: "som har samma färg som moln när det regnar".

Annars är grått en blandning av svart och vitt, med ett stort antal nyanser. Grått är en perfekt bakgrundsfärg och kan stödja de rena färgerna och få dem att synas. I klädes- och inredningsvärlden är grått numera en förnämlig och elegant färg – alls icke dystert.

Grått hår och grånande lockar har åtminstone förr setts som ålderdomens prydnad eller gammal mans heder, men gammal och grå betyder inte bara 'gammal och beprövad eller erfaren' utan också 'gammal och skröplig'. De små grå cellerna är däremot positivt laddade, liksom de grå tinningarnas charm.

Men visst finns det grå-ord som visar att grått ofta uppfattats som dystert, kulet, tröstlöst, trist: askgrå, grådaskig, gråkall, grötgrå; den grå vardagen eller neutralt, obestämt: gråzon, grå marknad. Hjalmar Gullberg skrev en gång: "Fru Melankoli gör visit, klädd i grått."

Sjukdomen grå starr innebär grumling i ögats kristallins; pupillen får en grå färg. Avsked på grått papper kan man få när arbetsgivaren är missnöjd med en. Uttrycket lär vara hämtat från den danska militären, som i äldre tid vid sådana tillfällen använde grått (eller kulört) papper.

Birgit Rausing konsthistoriska författarskap visar många prov på en säker blick för konstnärlig kvalitet och på estetiskt känsliga analyser av viktiga verk, som samtidigt sätts in i ett biografiskt och historiskt sammanhang. På så sätt får läsaren en helhetsbild av en konstnärs utveckling. Det gäller inte minst boken om hennes far konstnären Henry Mayne.

Han har liksom flera begåvade dåtida skånska och danska målare med tiden oförtjänt fallit i glömska. Boken skildrar hans liv och verk, huvudsakligen landskap och fina porträtt, mot bakgrund av danskt och skånskt konstliv vid denna tid. Han verkade på Österlen med avbrott för målarresor till Frankrike och Bornholm, där han bl a inspirerades av Oluf Høsts konst.

Personligen fäste jag mig särskilt vid flera av hans porträtt av hustrun Ester från 1920-talet, några landskap från Frankrike samt Flicka med fikus 1929, den intrikata kompositionen och de bleka färgerna i Vinterliggare, Simrishamns hamn 1928... liksom det spännande spelet mellan ljus och

»Men visst finns det grå-ord som visar att grått ofta uppfattats som dystert, kulet, tröstlöst, trist: askgrå, grådaskig, gråkall, grötgrå; den grå vardagen eller neutralt, obestämt: gråzon, grå marknad. Hjalmar Gullberg skrev en gång: »Fru Melankoli gör visit, klädd i grått.«

I Lund drev gråbröderna, franciskanmunkar med en grå eller gråbrun ordensdräkt, en gång i den grå forntiden ett kloster, och om det minner gatunamnen Stora och Lilla Gråbrödersgatan.

På tal om munkar kan François Joseph Le Clerc du Tremblay, känd som fader Joseph, nämnas. Han var en kapucinmunk som i början av 1600-talet var en inflytelserik och mäktig rådgivare till "den röda eminensen", kardinal Richelieu. Dennes handgångne man fader Joseph verkade i det tysta och fick spenamnet "den grå eminensen", eftersom han ofta bar grå kåpa. Det var annars bara kardinaler som tilldelades äretiteln eminens.

Till slut några ordhistoriska nedslag: det gemensamgermanska färgordet grå, grår, grau, grey har äldst haft betydelser som 'glänsande, strålande, lysande', och de romanska språkens grå-ord kommer därifrån: gri, gris, grigio, grisalho.

Men grizzlybjörnen är en stor brun björn, och det franska lånordet gredelin (förr stavat gridelin), med grundbetydelsen 'lingrå', betecknar en färg mellan rött och blått; violett, lila. ■

▼ BO BERGMAN

skugga i målningen Sol i ateljén 1948, färgklangerna i Damer på promenad, sent 1940-tal, och den fint gestaltade känslan i målningen Foxterriern Tjafs 1949.

Dessa liksom flera andra målningar påminner om de första raderna i ett Mayne-citat som inleder boken: "Bakom ett alldagligt motiv klingar en osynlig melodi. Ibland lyckas vi målare fasthålla den och återge den i koncentrerad form. ..." Till de målningar jag gärna återvänder till hör också den senare Badviken, Listed 1971, med sin friare penselföring och dynamiska komposition.

Birgit Rausing blev filosofie hedersdoktor vid Lunds universitet 1990. Hennes rikt illustrerade konstböcker är välskrivna och välgörande fria från teoretisk modejargon. Hennes särskilda styrka som konsthistoriker är förmågan att skildra en konstnärs liv och verk på ett levande sätt som samtidigt ger inblickar i den aktuella tidens sätt att tänka och värdera.

▼ GÖRAN HERMERÉN

EN TILLBAKABLICK

Finis redaktör fann att Ernst Norlinds *Borgebyminnen* från 1939 är värda en omläsning i dessa pandemitider med inställt Julgille. Norlind var en färgstark Lukasbroder, känd som levnadsglad festprisse och populär »storkmålare«. Några planscher målade han dock inte, däremot hör han till de flitigast avbildade genom åren. Här på Jöns Mårtenssons plansch från 1907 som visar »Ernsts och Hannas bröllopsfärd«. Den blomstersmyckade vagnen dras av en stork och två hägrar håller upp blomsterarrangemanget.

Det nalkades jul. Vår första julfest fick en alldeles särskilt högtidlig prägel. Den hade ett kyrkligt inslag, som passade bra till gillet's namn och till alla konstnärsskråns medeltida anor.

Vi höll en konsert i domkyrkan. Musiker hade Lukasgillet rätt många, och de grep sig an uppgiften med hänförelse.

Tänk att ha en konsert i halvsjymning, utan inträdesbiljett, att inbjuda alla sina vänner – och få höra Bach och andra storheter, för att ej tala om kompositioner, gjorda av Lukasgillet's egna medlemmar, att få känna den aftonen som invigningskvällen till en tid av ny andlig kontakt mellan konstnärer och publik i Skåne.

Det var en stjärnklar decemberkväll, då vi vandrade genom de stora bronsdörrarna till domkyrkan. Under de höga valven var det nästan mörkt, men bänkraderna var i alla fall redan besatta – inte bara mittskeppet utan också sidoskeppen... Vetskapen om konserten hade alltså spritt sig som en löpeld i staden.

Axel Broberg, organisten i S:t Petri i Malmö, spelade en av sina egna kompositioner. Temat var hämtat ur en folklåt, som var mig välbekant sedan länge. Jag hade nämligen hört den store samlaren av våra svenska låtar, Nils Andersson, spela den på flöjt.

Sedan spelades en toccata och fuga av Bach. Jag minns inte om det spelades fiol också den gången – det skedde i varje fall sedermera rätt ofta; hela körverk uppfördes vid följande Lukasgillen.

Denna första gång, när musiken tystnat, tror jag i alla

fall kyrkan kände stämningen från ett medeltida tempel i en stad med anor från medeltiden. Vi Lukasbröder alldeles särskilt – vi hade ju nu ett enande band, och kunde träffas för att dryfta gemensamma intressen.

Sen var det fest på Industrirestaurangen... Julrim, julgröt, julglädje, bragelöften och tal av vår käre stormästare Ewert Wrangel.

Hela salen var full av övertäckta kartonger, vilka avslöjades sedermera på kvällen. Det gångna årets händelser inom konstens värld var här illustrerade och karikerade, och stämningen blev snart munter. Vad Ewert Wrangel beträffar, så uppfyllde han sannerligen sina Lukasförpliktelser storslaget efter den tiden!

Översta våningen i universitetet inrättades till utställningslokal, och där utställdes efter hand alla moderna skånska konstnärer och andra med!

Folk vandes vid att tillbringa några timmar där uppe, man lärde sig att se konst, man började köpa konst. Förståelse hade skapats mellan publik och konstnärer. I Malmö ordnades vid varje Heimdalls-möte utställningar av skånska målare – en kontakt uppstod också där mellan publik och konstnärer.

År 1902 organiserade sig skånska målare och bildhugare till skånska konstnärslaget, 1903 hade vi vår största utställning i Malmö museum och samma år bildades Skånes konstförening!

Skåne hade blivit ett konstcentrum. Målare och publik lärde känna varandra – nu kunde det arbetas friskt, hurtigt och med nya mål för ögonen. ♦

Ernst Norlind minns när konsten kom till Skåne

År 1939 gav Ernst Norlind (1877–1951) ut *Borgebyminnen*, där han ser tillbaka på sitt liv. Han berättar bland annat om hur han fann vägen till konsten, ger oss en fin minnesbild från Lukasgillet's allra första Julgille och inleder sina memoarer med ett glatt konstaterande: »När jag ser tillbaka på mitt liv, finner jag att jag fått alla mina önskningar uppfyllda. Även de mest fördolda drömmar och önskningar har uppfyllts på ett nästan kusligt sätt, och vanligtvis har varje ny uppfylld önskan medfört nya viljeprover som jag sällan förmått bestå.«

Ernst Norlind konstaterar att han uppfostrades att som alla ämbetsmannasöner i enlighet med ämbetsmannatraditionen bli en statens tjänsteman av någon art, »helst önskade man att jag skulle bli präst eller läroverkslärare«.

Som student i Lund fick han »en oro och en ångest som förstörde mina studier och min nattsömn«. Efter sin examen var han fast besluten att bli något annat: »Vad, det visste jag ej, men någonting i mitt inre drev mig att söka en personlig uppgift. Jag formligen nedbröts psykiskt och fysiskt under min sökan härefter.«

Att bilda familj och leva ett vanligt borgerligt liv var aldrig aktuellt, »de undermedvetna krafthärdarna pockade på ett annat och större rike för sina maktönskningar«: »Jag beslöt att bli konstnär, och med djupt allvar och lidelsefullt intresse började jag mina studier nere i Tyskland.«

»Kanske kommer någon av dagens Lukasbröder att i sina memoarer skriva om det dystra året 2020 och om den stora tystnad som infann sig i Domkyrkan klockan sex om aftonen den 9 december och varade vid pass en halv timma?«

♦ 1886 köpte **Hanna Larsdotters** far Lars Persson Borgeby. 1888 fick hon slottet i arv, gick en lantmannakurs på Hvilans folkhögskola och slog sig ner på Borgeby där hon började sin kulturella gärning. Hanna var konstintresserad och hjälpte konsnärer genom att köpa deras konst och låta dem bo och äta på slottet. Det var på detta sätt som **Ernst Norlind** (bilden t v) kom till slottet 1902 – och Hanna Larsdotter fann sitt livs stora kärlek och han kom nära sitt favoritmotiv, fåglarna. På Jöns Mårtenssons plansch (t h) är Hanna och Ernst omgivna av både storkar och hägrar.

Det dröjde ett tag innan lyckan infann sig. Tvivel förtärde hans krafter: »När en gång känslan av att inte duga något till riktigt griper en människa då är allt förlorat. Jag drömde önskedrömmar om Aladdins sagopalats; jag flyttade mer och mer in i en överklig värld och förlorade mitt fotfäste i den verkliga.«

Men så en dag öppnades en dörr till ett skånskt slott – Borgeby utanför Lund – och vår unge konstnär lärde känna en ensam kvinna i det gamla slottet: »Jag blev älskad och avhållen, jag fick lugn och trygghet, jag fick beställningar och arbete, och snart hade jag vuxit fast i denna miljö och vuxit fast i ägarinnans hjärta.«

Genom sitt äktenskap med Hanna Larsdotter blev han ägare till fem näktergalar och deras bon, till en stor räkkoloni, till gamla byggnader som varit med om belägringar, till alla de mysterier som en gammal byggnad kan gömma, till ett eget slottspöke, till jord och hästar och kor och ladugårdar och sådant. Men han kände sig som en främling: »Detta är icke mitt – den känslan sitter beständigt fast i mig. Det är liksom en underlig dröm alltsammans...«

Några kapitel senare berättar Ernst Norlind om när konsten erövrade Skåne. Och om Lund på Hans Larssons tid: »En god människa talade ur hans böcker – vi både läste och upplevde dem.« Lund var då en stad där dikten hade en ständig hemvist. Medan man såg på med vaksamma ögon. Man kände igen honom på hans utseende; »en herre med slokhatt, tämligen magerlagd som fick sin inspiration direkt av Vår Herre«: »Världen delades i artister och hyggligt folk; artister var farliga att umgås med, de gjorde precis vad som föll dem in; man borde akta sig och hålla sig till hyggligt folk...«

Vid sekelskiftet år 1900 började en skånsk modern skola ▶

STYRELSEN HÄLSAR ALLA nya Lukasbröder varmt välkomna i vårt glada gille och manar faddrarna och övriga bröder att ta väl hand om de nyinvalda.

Konstnär **Alf Andersson**, Unnaryd
(faddrar: Henrik Andersson och Gunnar Jansson)

Museichef **Mats Fastrup**, Lund
(faddrar Göran Larsson och Gustav Olsson)

Egenföretagare **Arvid Gunnarsson**, Lund
(faddrar Sven Petter Hovellius och Robert Hofbauer)

Profesor **Hans Larsson**, Lund
(faddrar Hans Johnfors och Thomas Holm)

Egenföretagare **Lars Larsson**, Malmö
(fadder: Johan Stenström)

Docent **Daniel Möller**, Lund
(fadder: Johan Stenström)

Tekn.dr. **Carl Henrik Nilsson**, Lund
(faddrar Jan Gyllenbok och Peter Löwegren)

Fotograf **Jan Nordén**, Lund
(faddrar Fredrik Zimmerdahl och Robert Hofbauer)

Antikvariatsbokhandlare & fotograf **Tommy Näzell**, Lund
(faddrar: Fredrik Zimmerdahl och Gustav Löwegren)

Direktör **Joakim Ollén**, Malmö
(faddrar: Frand Orton och Jan Gyllenbok)

Gallerist **Johan Pettersson**, Lomma
(faddrar: Gunnar Ottosson och Carlos Posada)

Ingenjör **Renney Pihl**, Lund
(faddrar: Göran Wallsten och Stig Engzell)

Konstnär **Johan Sjöholm**, Lund
(faddrar: Gunnar Ottosson och Thomas Holm)

Konstnär **Ola Sivhed**, Brantevik
(faddrar: Gunnar Jansson och Gunnar Ottosson)

Innovatör **Tord Wingren**, Lomma
(fadder: Robert Hofbauer)

tum för tum, under skoningslös kamp med materialet. Trulson hade snart kommit upp i första ledet; sedan kom Kärffe på den tiden. Hans strandängar bröt av från allt annat som då skapades.»

Tiden är nu inne för Lukasgillet att ta plats på den skånska konstscenen och här kommer Ewert Wrangel in i bilden, som gilletts första älderman. Han var, enligt Norlind, studentikos och humoristisk i sitt umgänge, allvarsam och djup i sitt arbete och kunnig som litteratur- och konsthistoriker. Det var han som kallade samman universitetslärare, hantverkare, museimän, studerande, godsägare och köpmän till ett konstituerande möte på Industrirestaurangen där man beslöt att bilda en förening till konstens fromma som skulle heta Lukasgillet: »Som enande band beslöt man sig för att utge en julpublikation som skulle heta Finn och spridas av medlemmarna. Vad det arbetades på alla ateljéer för att få illustrationer till boken! Jag skulle göra två bilagor i litografisk teknik, Mårtensson skulle skära omslagsvinjetten i trä, målarna skulle bidra med reproduktioner och teckningar, skriftställare och forskare skulle ösa ur sina visdomsbrunnar och ge det bästa de hade. Vad det var spännande när första korrekturet kom och man såg sina saker i tryck! Och vad boken skulle gå!«

Ernst Norlind tar så med sina läsare till det första julgillet i de inledande citerade raderna.

Kanske kommer någon av dagens Lukasbröder att i sina memoarer skriva om det dystra året 2020 och om den stora tystnad som infann sig i Domkyrkan klockan sex om aftonen den 9 december och varade vid pass en halv timma? ■

▼ PER LINDSTRÖM

Ernst Norlind. Foto från Borgeby Kulturhistoriska Forskarlags arkiv

◀ bildas. Det var »Heimats-konstens« gyllene tid. Lundegård, P A Persson, Österlund, Albert Larsson, Kärffe och Trulson med flera hade studerat ungefär samtidigt utrikes eller i Stockholm och sedan börjat måla självständigt hemma. De flesta av dem målade landskap med rent skånska motiv och med en originell uppfattning om landskapsstämningen, allt enligt Ernst Norlind som konstaterar att de unga var »duktiga arbetare utan bohemblood i ådrorna«: »De visste att de kämpade för en ny tid och de visste att den måste erövas,

Foto: PER LINDSTRÖM

»Henry betonar vid flera tillfällen det nära sambandet mellan konsten och den specialitet som han en gång gjorde till sin. I den rekonstruktiva plastikkirurgin finns ett kreativt inslag som gränsar till skapandet i form och färg. En skillnad finns dock. Ett snitt med palettkniven kan justeras men ett snitt med skalpellen är oåterkalleligt.«

Rekonstruktiv plastikkirurgi som konst

Henry Svensson tar emot. Klädd i jeans, vit bomullsskjorta och orange Lukasslips i siden välkomnar han oss i villan på Linnévägen i Åkarp där han och hustrun Helena har bott sedan mitten av 1980-talet. Här har deras fyra barn vuxit upp. Härifrån har han dagligen cyklat eller med allmänna kommunikationsmedel tagit sig till arbetet vid universitetssjukhuset i Malmö där han har varit verksam inom rekonstruktiv plastikkirurgi i närmare fyrtio år.

På väg in i huset hejdas vi av anblicken av en klenod som tronar i garaget: en öppen M.G.TD av 1952 års modell. Den lyser i vitt och de många kromdetaljerna återkastar eftermiddagssolen.

– M.G:n och jag firar femtioårsjubileum tillsammans. Jag köpte den redan 1970.

Henry berättar om all renovering och alla förbättringar som gjorts genom åren. Han visar också stolt upp den nya klädseln i rött skinn. På frågan om han har köpt ersättningsdetaljer från England svarar han att det har han gjort genom åren men att USA utgör den största marknaden för reservdelar.

Ordningen i garaget är exemplarisk. På en av lagerhyllorna står ett hundratal keramikskålar i olika storlek och kulör, något som väcker undran och nyfikenhet. Under besöket ska det visa sig att leran i nordvästra Skåne varit central för Henry.

Henry växte upp i Höganäs, orten där man mellan 1797 och 1961 år bröt kol i djupt liggande gruvgångar. Så småningom omvandlades verksamheten och Höganäsbolaget bildades. Leran som grävdes fram var en biprodukt som med tiden skulle visa sig ha ett betydande värde. En bit in på 1800-talet började bolaget sin keramiska tillverkning. Snart dominerades produktionen av den bruna, saltglaserade keramiken. Höganäskruset blev ett begrepp. Det är i denna tradition som Henry har sina rötter. Familjenamnet på modernet är Holm.

Syskonskaran Holm utgjordes av nio barn, varav det äldsta föddes på 1890-talet. Den näst äldsta i skaran var Åke Holm (1900–1980). Han bodde på Sandflyggsgatan 14 och arbetade i kärnfabriken med lysterfajans och glasyrer. Den delen av Höganäsbolagets verksamhet upphörde emellertid 1928. Tillsammans med en av sina bröder byggde han en keramisk verkstad på tomten. I familjen fanns en sammanhållning som innebar att de två rörelsehindrade syskonen skulle få god omvårdnad i hemmet. Under 1930-talet försörjde sig Åke Holm genom att tillverka kullatroll, souvenirer i bränd och glaserad lera som sommargäster och turister kunde köpa som minne från vistelsen i Mölle, Arild eller andra platser på Kullahalvön.

Med tiden blev Åke Holms produktion alltmer profilerad och konst-kännare kom från när och fjärran för att köpa ▶

◆ **1** Oljemålningen ovan är av Ester Almqvist, utförd på den tiden när man kunde åka tåg till Mölle. I bakgrunden skymtar Kullaberg. **2** Åke Holms karakteristiska signatur på ett de många lerkärl som Henry förfogar över. **3** En relief jämte en samling av Åke Holms expressiva skulpturer. **4** Ett av många lerkärl med vacker glasyr som tillkom under de år Henry tillbringade i Åkes verkstad. **5** Henry förevisar målningens baksida där det finns ett kuvert som talar om att den charmfulla målningen som föreställer Gabriel Posse med familj är gjord av barnens guvernant fröken Sjöberg. **6** Den crèmefärgade M.G:n av årgång 1952. Foto: PER LINDSTRÖM.

en ockrafärgad relief eller en större glaserad skulptur. Bibliska motiv dominerade. Här kunde man se Job eller Abraham i tragikomiska situationer eller en överbefolkad Noaks ark i förtätad tyngd. En annan skulptur visar hur Gud Fader förvisar en förlägen Adam och en skämsk Eva från paradiset. Dessa pjäser blev alltmer efterfrågade. Produktionen tilltog. År 1964 fick Åke Holm en ung medhjälpare, sonen till hans yngsta syster – Henry Svensson, tolv år gammal.

Under de följande tio åren arbetade Henry hos Åke Holm varje sommar och de flesta lördagar sedan skolan hade infört femdagarsvecka. Han bråkade den tunga leran i en kvarn och han tryckte ut leran i de gipsformar som sedan skulle resultera i en bränd och glaserad skulptur av mästaren själv. Henry fick grundläggande kunskaper i att dreja och att komponera och applicera glasyrer. Alla de lerkärl som numera finns på hyllan i garaget i Åkarp har tillkommit under de år som Henry tillbringade i Åke Holms verkstad på Sandflyggatan i Höganäs.

Än i dag noterar man att verk av Åke Holm säljs för respektgivande summor hos de stora auktionshusen. Hans verkliga höjdpunkt inföll 1970 när Gustav VI Adolf förvärvade ett av hans verk. Stengods stod högt i kurs och störst av alla Kullakonstnärerna var Åke Holm. Hans pjäser var under ett par decennier mycket efterfrågade.

Henry beskriver de nio syskonen Holms uppväxt som materiellt enkel, men samtidigt kulturellt rik där konst, musik och litteratur stod högt i kurs. De funktionsnedsatta syskonen Carla och Torsten var båda begåvade, Carla som konstnär medan Torsten var utpräglad intellektuellt lagd. Han skaffade sig bildning genom kurser på Hermods och han var den som främst kom att inspirera Henry att ta steget till Lund.

Henry visar runt i huset. Intresset för konst och musik som hade grundlagts under ungdomsåren utvecklades och tog sig nya uttryck under Lundaåren. På väggarna hänger ett urval oljemålningar. Han förevisar och beskriver. Vissa

av tavlorna har målats av forna Lukasbröder, till exempel en interiör med en kvinna vid ett bord målad 1921 av Einar Bager. Det är konstnärens hustru som är avbildad. Med tiden tog Bagers historiska intresse överhanden. Under sina mer än hundra levnadsår skrev han ett stort antal böcker om Malmö stads historia och om välbekanta byggnader i stadsbilden.

En målning av Ester Almqvist föranleder en längre presentation. Konstnärinnan var en stor del av sitt liv verksam i Lund. Motivet är emellertid från Höganäs och avbildar ett ånglok som färdas på järnvägen mot Mölle. Målningen är osignerad men på baksidan finns ett intyg undertecknat av konstnärinnan Tora Vega Holmström som bestyrker att målningen verkligen är av Ester Almqvists hand. Tora Vega Holmström var dotter till rektorsparet vid Hvilans Folkhögskola i Åkarp, Leonard och Hedvig, och målningen knyter på det sättet ihop två perioder av Henrys liv. Att sammanhanget är en viktig faktor för Henry framgår tydligt.

Henry berättar att han i ungdomen tog lektioner i teckning och måleri, bland annat för den Valandskolade koloristen Lars Larsson. På en av väggarna hänger en av Larssons målningar. Andra som finns representerade är Georg Suttner, liksom Lukasbröderna Jules Schyl, Christian Berg, Bengt Orup och Lennart Rosensohn.

En av tavlorna skiljer ut sig från övriga, som alla är från 1900-talet. Den avbildar en familjegrupp vid 1700-talets slut. I centrum står en man, och öppnar man ett litet kuvert på tavlans baksida finner man en notering om att mannen är friherre Gabriel Posse. Det framgår också att konstnären är familjens guvernant fröken Sjöberg. Tavlan som tidigare var i ett tämligen beslöjat skick är renoverad av konservator Karin Hermerén. Färgerna har återfått sin forna färging och det detaljrika motivet lyser av charm och intimitet.

Mötet med Henry Svensson går mot sitt slut. Henry betonar vid flera tillfällen det nära sambandet mellan konsten och den specialitet som han en gång gjorde till sin. I den rekonstruktiva plastikkirurgin finns ett kreativt inslag som gränsar till skapandet i form och färg. En skillnad finns dock. Ett snitt med palettkniven kan justeras men ett snitt med skalpellen är oåterkalleligt.

Vi tackar för oss och kastar en sista blick på den crèmefärgade M.G:n av årgång 1952. ■

JOHAN STENSTRÖM

NOTERAT

- 1** Vad kommer du att sakna mest denna jul?
- 2** Vilken är din favorit bland julklassikerna under Julgilletts konsert i Domkyrkan?
- 3** Vilken är din favoritfärg?

Robert Hofbauer (Lukasgilletts skattmästare): **1** Julgillet. I en tredjedel av mitt liv har den traditionen funnits med och för mig finns det inget som kan ersätta en så fin start på julfirandet. **2** "Stilla natt, heliga natt" som min mamma spelade hemma – fast då på tyska. **3** Lejongul, det är en sommarfärg som gör mig glad.

Johan Kjellberg (Lukasgilletts revisorssuppleant): **1** Coronan ska inte få förstöra min jul, jag räknar inte med att sakna något väsentligt den här pandemijulen för jag kommer njuta den i kretsen av barn och barnbarn, (som vi träffat regelbundet under hela pandemin). Nytt är att vi njuter av julhelgerna på landet men alla traditionerna och den goda maten är med som vanligt. Gläder mig redan! **2** "Det är en ros utsprungen". Jag har aldrig upplevt den så starkt som när Sverker och kören spred ut sig längs Domkyrkans pelare och sången omgärdade oss – de ljuva tonerna kom från överallt och från ingenstans. En elyiseisk upplevelse! **3** Ska jag välja så är röd den färg som "säger" mest: värme, alarm, glöd, energi, blod, kärlek och jul(tomte)!

Lars Kristoffersson: **1** Saknar mest den årliga glöggställningen här hemma strax innan jul med 35-40 vänner, där många numera träffar varandra endast vid detta tillfälle. **2** Malmöbo av födsel och ohejdad vana har jag aldrig bevisat denna tillställning varför jag säger pass. **3** Gul för att jag blir glad och får energi av denna färg.

Gustav Olsson: **1** Julsånger och julotta. **2** Alla, men kanske med ledning av svaret ovan "Var hälsad sköna morgonstund". **3** Vårgrönt och höstgrått. Jag en höstluskare, särskilt i Lund. När den mjuka grå dimman sluter sig om en och man vet att här ska man vila tryggt i det grå fram till våren och den skira grönskan. Det är en fin känsla.

Nils-Otto Sjöberg: **1** Lukasgilletts julgille i Domkyrka och på Grand med plansch och julbord. **2** "O helga natt". **3** Grönt. Jag har under mitt professionella liv sysslat med reproduktion både i forskning och klinik, och det är växandets färg, dessutom Medicinska fakultetens färg.

Olle Hydbom: **1** Lukasgilletts julbord med planschvisning. **2** "Adams julsång", med text från Djingis Khan (mer stuns i den). **3** Ultraviolet, kopplat till resor till soligare länder.

Olof Jarlman: **1** Den danske julefrokosten (tradition sedan 20 år tillbaka på plats i Köpenhamn). **2** "Gläns över sjö och strand". **3** Blå.

Fler svar hittar du på **Finis sista sida** och på vår hemsida: www.lukasgillet.se!

EFTERSOM VI IÅR missar Julgilletts viktiga småprat under samlingen i Domkyrkan, i barhänget på Grand under den långa väntan på en stor Gambrinus och i kön till julbordet, liksom åldermannens värmande välkomstord och bildpresentatörens kluriga kommentarer till årets planscher, så bestämde sig *Finis* redaktör för att bjuda på lite undersökande journalistik i form en enkät med tre snabba frågor:

- 1 Vad kommer du att sakna mest denna jul?**
- 2 Vilken är din favorit bland julklassikerna under Julgilletts konsert i Domkyrkan?**
- 3 Vilken är din favoritfärg?**

Och snabbastatt svara var fem Lukasmålare.

Gunnar Ottosson (Lukasmålare och ritmästare): **1** Lukasmåleriet och Julgillet. **2** Den medeltida processionshymnen för franska franciskanernunnor "Veni Emmanuel". **3** Den vackraste. I en radiointervju frågade en reporter Sven X-et Erixson om hans favoritfärg och fick svaret röd. Varför röd, undrar då reportern, varpå X:et svarade: Ja, men blått då. Svens svar säger mycket om vad färg och måleri ytterst handlar om. En färgkulör får sitt uttryck först i ett sammanhang och förändras i förhållande till omgivande kulörer. Det optiska fenomenet kallas simultankontrast eller färginduktion.

Thomas Holm (Lukasmålare och gilletts arkivarie): **1** Julgillet, **2** "Gläns över sjö och strand". **3** Koboltblå.

Hans Verduijn (Lukasmålare): **1** Att resa till varmare länder, slippa julklappar och all hets. **2** "Silent Night". Alla kan sjunga med utan att öppna psalmboken. **3** Blå är min favoritfärg. Den känns lugnade och harmonisk.

Mats Rydstern (Lukasmålare och gilletts sekreterare): **1** Något som vi verkligen kan sakna i upptakten till julfirandet och i Lukassammanhang är att det varken blir något planschmålande eller Julgille. Kommer också att sakna att den kör jag själv är med i iår inte kan ge några julkonserter. Det brukar vara mycket folk och stämningsfullt i kyrkan här i Högnäs när vi sjunger. **2** Gustaf Nordqvists mycket kända stycke "Jul, jul strålände jul". **3** Jag gillar faktiskt alla färger.

Göran Hermerén (Lukasmålare och gilletts ålderman): **1** Lukasjulen i alla dess dimensioner: måleriet, konserten i Domkyrkan, alla möten i Piratensalen, inklusive parentationerna, julbordet, planschvisningen, alla glada tillrop under kvällen. **2** Någon av de medeltida, är osäker på titeln, den skapar så fin stämning i det romanska kyrkorummet. **3** Blå.

Sverker Zadig (Lukasgilletts körmästare) **1** Jag räknar faktiskt med att kunna fira jul med den närmaste familjen och släkten, men kommer naturligtvis att sakna Lukas julgille med glädje och gamman från bröderna liksom den berikande förklaringen av vad som förevarit under senaste året, skildrat i underbara planscher. **2** En av mina absoluta favoriter är Carl Niensens "Förunderligt och märkligt, omöjligt att förstå", skriven som en enkel och oansenlig visa med en ömsint och naiv text. Den skildrar det vi ser alltför ofta idag, människor på flykt som får bli en hemlös like sin första natt på jord. **3** Mörkt djupblå, som Skäldervikens vatten, sett från land.

S Ola Thulin (Lukasgilletts sångmästare): **1** Julresan till Danmark med vänner. **2** Minns inte repertoaren riktigt, men om Gustaf Nordqvists "Jul, jul, strålände jul" finns med, så är det den. **3** Grön, det är såväl hoppets som naturens egen färg och dessutom rogivande.

Fredrik Tersmeden (Lukasgilletts bildpresentatör) **1** Svår fråga, min plan är att åka till släktingar... Vågar man säga det? **2** "Jul, jul, strålände jul". **3** Beror mycket på sammanhang, men vinrött är alltid trevligt.

Jan Mårtenson: **1** Anne Sofie och jag firar alltid julen på tu man hand. Barn och barnbarn får julklappar i förväg med eller utan pandemi. **2** "Gläns över sjö och strand". **3** Grön. Den är så livgivande.

Fler svar hittar du på sidan 11 i detta nummer av *Finis* – och på vår hemsida: www.lukasgillet.se!